

Beelden van de Das in Nederland 1900-2013: van ongedierte tot troeteldier?

Het herstel van de Nederlandse dassenpopulatie sinds 1980 is voor een belangrijk deel te verklaren uit een betere bescherming door de overheid en NGO's enerzijds en een andere omgang met de Das (*Meles meles*) door boeren, jagers en bestuurders anderzijds. Deze ontwikkelingen suggereren een verandering in de wijze waarop tegen de Das wordt aangekeken.

Doel van dit artikel is om de beelden van dassen in de loop van de tijd te analyseren, om daarmee inzicht te krijgen in de maatschappelijke kant van het herstel van de dassenpopulatie.

De dassenpopulatie in Nederland is na een sterke teruggang tussen 1900 en 1980 langzaam hersteld en is vooral de laatste 15 jaar flink gegroeid (Runhaar et al., 2015). Een belangrijke oorzaak voor de daling van het aantal dassen tot circa 1960 was intensieve vervolging, ondanks de wettelijke bescherming sinds 1947. Het dier werd als schadelijk gezien. Daarnaast werd de Das bejaagd voor zijn vel en vet en, met name in Zuid-Limburg, voor de 'sport': de jacht op de Das, het uitgraven van burchten als volksvermaak en het organiseren van gevechten tussen dassen en honden (het zogeheten 'dassenbijten') (Dirkmaat, 1988; Wiertz & Vink, 1983). Het herstel en de groei van de Nederlandse dassenpopulatie zijn voor een belangrijk deel te verklaren uit een betere bescherming door de overheid (uitbreiding wettelijk kader, dassengedoogovereenkomsten, dassentunnels enz.), maar ook door de inzet van niet-gouvernementele organisaties (NGO's), zoals de Stichting Das en Boom en provinciale dassenwerkgroepen (Runhaar et al., 2015). Bovendien nam het aantal meldingen van het illegaal doden van dassen en het verstoren of vernielen van burchten sterk af (Runhaar et al., 2015). Deze ontwikkelingen suggereren een verandering in de wijze waarop tegen dassen wordt aangekeken.

Om beelden van dassen onder diverse bevolkingsgroepen (burgers, boeren, jagers) en de veranderingen daarin in kaart te brengen, is een analyse gemaakt van krantenartikelen die tussen 1900 en 2013 zijn verschenen. Die zijn verzameld via de LexisNexis database, waarin krantenartikelen vanaf 1980 zijn opgenomen, en het persoonlijke archief van Hans Vink, met ruim 35 jaar veldervaring één van de meest ervaren dassenexperts in Nederland. Voor de analyse is een codeboek opgesteld met categorieën die in 'framing'-literatuur worden genoemd, zoals het benadrukte aspect (bijvoorbeeld schade door dassen of de vervolging van dassen), de toon, de betrokken actor(en) en wat er met de das(sen) in kwestie is gebeurd respectievelijk welke claims werden geuit ten aanzien van wat er met de dassen zou moeten gebeuren.

Om dassenbeelden te verklaren, is gekeken naar de specifieke situatie van das-mens interactie (bijvoorbeeld landbouw, Das in de tuin enz.), bekendheid met en nabijheid tot dassen, en meer algemene maatschappelijke ontwikkelingen, zoals een toenemende aandacht voor natuur en milieu (Cassidy, 2012; Runhaar et



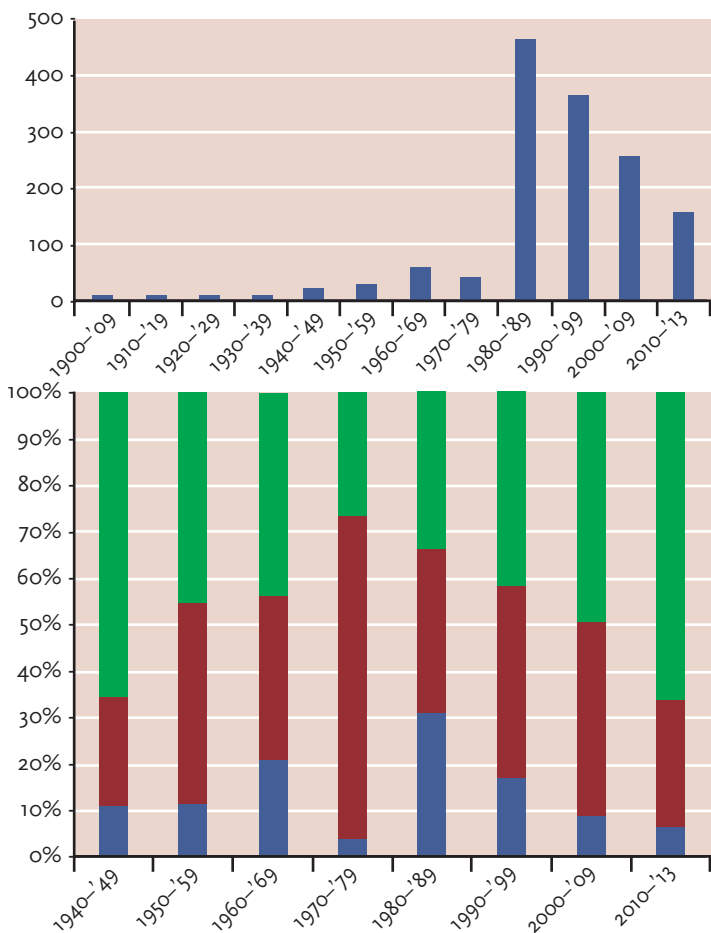


Fig. 1. Beelden van dassen in krantenartikelen 1900-2013: absolute aantallen (boven) en de provincies die centraal staan in de krantenartikelen (in percentage van totale aantallen beelden: onder).

Toelichting: in sommige krantenartikelen troffen we meerdere dassenbeelden aan. Per artikel zijn maximaal twee beelden gecodeerd. (Bron: Runhaar et al., 2015).

■ Nederland ■ Gelderland/Limburg ■ Andere provincies

al., 2015). Uiteindelijk zijn 1.431 beelden in 1.188 krantenartikelen gecodeerd aan de hand van acht aspecten. Voor een uitgebreide toelichting en verantwoording van onze aanpak verwijzen we naar Runhaar et al. (2015). Hieronder schetsen we vier belangrijke observaties die uit onze analyse naar voren zijn gekomen.

Observatie 1: Toenemende bekendheid van de Das

Figuur 1 (boven) laat zien dat het aantal krantenartikelen over dassen tot 1940 beperkt is. De oudste artikelen verhaalden meestal over de vondst van dassen in gebieden waar zij zeer schaars waren; deze dassen werden meestal gevangen of gedood. Vanaf 1980 schiet het aantal krantenartikelen over de Das omhoog. Dit hangt samen met de in 1981 opgerichte stichting Das en Boom. We denken dat de media-aandacht die deze organisatie kreeg, samenhangt met een toenemende politieke en maatschappelijke aandacht voor natuur en milieu en de geleidelijke institutionalisering van het natuur- en milieubeleid in Nederland sinds eind jaren '60 (van Tatenhove & Goverde, 2007). In de jaren '90 verschenen er veel artikelen over de aanleg van de A73 in de 'dassenprovincies' Gelderland en Limburg, die een groot deel van de toenmalige populatie bedreigde. Na 2000 neemt het aantal krantenartikelen weer af. Dit hangt waarschijnlijk samen met het herstel van de populatie, waardoor het dier minder opzienbarend of zorgwekkend is geworden.

Door de toegenomen media-aandacht is naar verwachting de bekendheid van Nederlanders met dassen toegenomen. Ten eerste werd er meer geschreven over dassen. Ten tweede verschenen

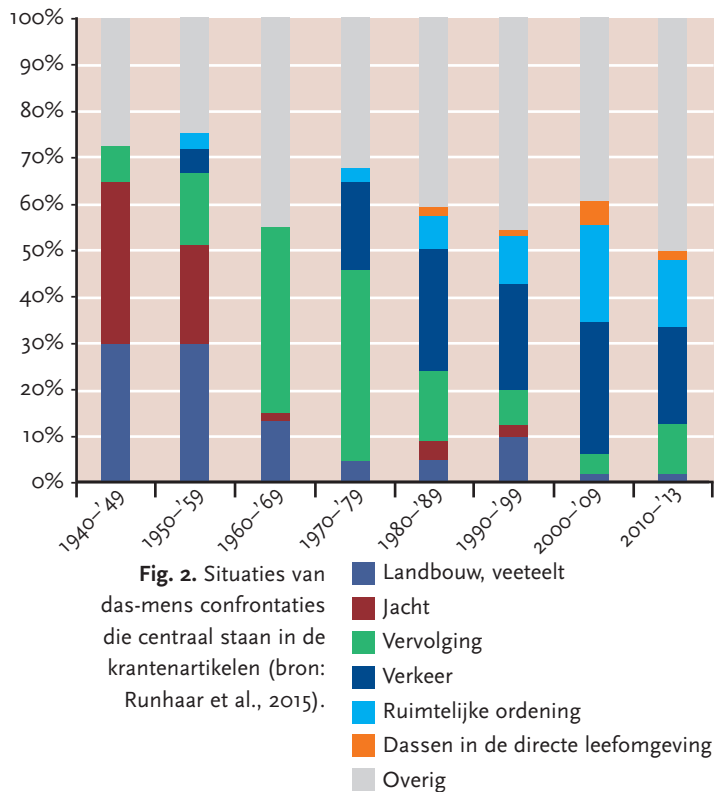


Fig. 2. Situaties van das-mens confrontaties die centraal staan in de krantenartikelen (bron: Runhaar et al., 2015).

er sinds 1980 steeds meer artikelen in regionale kranten met oplages buiten de traditionele 'dassenprovincies' Gelderland en Limburg (fig. 1, onder). Het ging daarbij om waarnemingen van dassen, zoals de vondst van aangereiden dassen. De toename in artikelen buiten de dassenprovincies viel samen met een geleidelijke verspreiding van dassen over Nederland. Ten derde zien we dat er minder foutieve informatie over dassen verschijnt. In sommige oude artikelen werden dassen afgeschilderd als primair carnivoren (1900), die een winterslaap houden (1940-1960) en waarvan het vet een helende werking zou hebben voor allerlei kwalen (tot eind jaren '70). In een enkel geval werd de Das afgeschilderd als gevaarlijk voor de mens (artikel uit 1936 over een Das die een landarbeider zou hebben aangevallen).

Observatie 2: Andere actoren komen in aanraking met de Das

Uit figuur 2 blijkt dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden van de situaties die worden belicht in krantenartikelen: van landbouw en jacht, via vervolging naar verkeer en ruimtelijke ordening. Dit betekent ook dat andere typen actoren zich met dassen zijn gaan bezighouden: minder boeren, jagers en jachttopzieners, maar steeds meer natuurbeschermers, burgers en actoren actief in de ruimtelijke ordening, met name gemeenten.

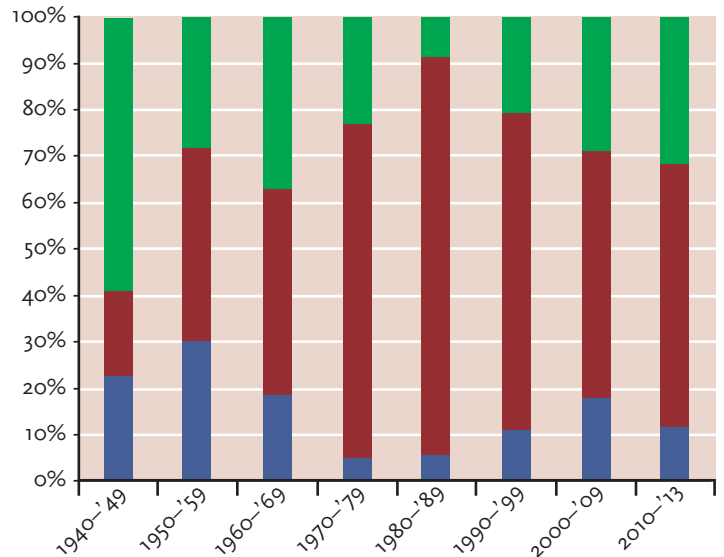
Observatie 3: Het beeld verschuift; van ongedierte tot troeteldier

Uit de krantenartikelen komt ook een verandering in het overall beeld van dassen naar voren. We richten ons hierbij op artikelen vanaf de jaren '40, omdat het aantal artikelen dat daarvoor verscheen klein is. Tot de jaren '70 komen verschillende beelden van dassen in het nieuws, variërend van de Das als veroorzaker van schade tot de Das als slachtoffer (fig. 3). Vanaf de jaren '70 overheerst het laatste beeld, waarbij verkeer als belangrijkste bedreiging naar voren komt. Tussen 1985 en 2010 wordt de Das ook veelvuldig beschouwd als slachtoffer van verlies aan habitat door woningbouw en infrastructuur.

In de dassenbeelden overheerst vanaf de jaren '70 de roep om bescherming van dassen. Vanaf 1980 komt wat vaker de wens voor om dassen te verplaatsen; in 80% van de artikelen betreft dit situaties waarin de dieren geplande nieuwbouw 'in de weg zitten'

Fig. 3. Aspecten van dassen waarop wordt gefocust in krantenartikelen 1940-2013 (bron: Runhaar et al., 2015).

Schade veroorzaakt door dassen ■
 Das als slachtoffer ■
 Overig ■



of burchten hebben gegraven in bijvoorbeeld dijklichamen. Na 1985 wordt het doden van dassen nauwelijks meer vermeld in krantenartikelen; vóór 1985 was dit veelal gekoppeld aan beelden waarbij schade door dassen centraal stond of de Das als jacht-object of als 'resource' (vet, vel) werd gezien.

Dat de Das in toenemende mate als slachtoffer wordt gezien, kan op verschillende manieren worden verklaard. In de eerste plaats is de natuurbeschermingsbeweging, met name Stichting Das en Boom, zeer actief geweest in de media. De ruimte die krantenredacties hebben gegeven aan de zorgen van natuurbeschermers suggereert dat deze zorgen kennelijk appelleerden aan een breder publiek. De keerzijde van de medaille is dat andere beelden van dassen, bijvoorbeeld omtrent schade veroorzaakt aan gewassen, minder aandacht hebben gekregen.

Observatie 4: Bekend maakt bemind, of juist onbemind?

Hierboven gaven we aan dat in de loop der tijd naar verwachting een toenemend deel van de Nederlanders via kranten bekend is geworden (of heeft kunnen worden) met dassen, daar waar traditioneel met name boeren, jagers en jachtopziers met deze dieren in aanraking kwamen. Uit de literatuur komt naar voren dat nabijheid van invloed kan zijn op beelden van wild: stedelingen hebben vaker andere beelden ten aanzien van wild dan mensen die buiten de stad wonen (Vaske et al., 2011). Uit onze analyse lijkt dit samen te hangen met persoonlijke ervaring – voor het grote publiek is de Das een tamelijk abstract wezen, dat, gezien de toon van de meerderheid van de artikelen die sinds de jaren '80 zijn verschenen, bescherming verdient. Het grote publiek wordt echter niet geconfronteerd met de Das in de directe leefomgeving en de consequenties daarvan

(graven, aanvreten van gewas e.d.). Komt de Das te dichtbij, dan verandert de beeldvorming. Krantenartikelen laten zien dat beelden van actoren die betrokken zijn bij ruimtelijke ontwikkelingen (gemeenten, projectontwikkelaars) tweeslachtig zijn. Dit zien we vooral bij representanten van gemeenten; in ongeveer de helft van de uitingen in kranten wordt de Das beschouwd als 'sta-in-de-weg', in grofweg de andere helft van de gevallen als een dier dat beschermd moet worden.

We hebben 18 artikelen gevonden over dassen in de directe leefomgeving van mensen (tuinen, schuren), waarvan 14 na 2000. In de meeste gevallen vinden de betrokken mensen het dier interessant en/of tolereren ze zijn aanwezigheid. Het is de vraag of deze kleine sample representatief is. Bovendien verwachten we dat mensen die de Das liever kwijt dan rijk zijn, niet zo snel naar de pers stappen.

Conclusie en reflectie

Onze analyse van bijna 1.200 krantenartikelen over de Das, die tussen 1900 en 2013 zijn gepubliceerd in nationale en regionale kranten laat zien dat beelden van de Das in algemene zin positiever zijn geworden ten aanzien van het dier. De belangrijkste verklaringen zijn dat een toenemend deel van de bevolking bekend is geworden met dassen gecombineerd met een toenemend natuur- en milieubesef, maar ook komt dit door een de grote afstand die veel mensen hebben ten opzichte van dassen. Ons onderzoek is gebaseerd op coderingen van een groot aantal krantenartikelen. Voordelen van deze methode zijn de systematische en longitudinale analysemogelijkheden en de transparantie en repliceerbaarheid van deze methode. Mogelijke nadelen zijn dat de media selectief (kunnen) rapporteren en dat mensen met een negatief beeld van dassen, zoals stropers, niet snel de media opzoeken. Niet uitgesloten is dat de analyse deels een niet-representatief beeld geeft – bepaalde beelden van dassen die minder acceptabel worden geacht (de Das als ongedierte) zijn wellicht minder vaak onder de aandacht gebracht door journalisten of door mensen die deze beelden hebben. Een enquête onder diverse actorgroepen (met name boeren, jagers en jachtopziers) en een analyse van vakbladen die door deze actorgroepen worden gelezen (zoals De Boerderij en Nieuwe Oogst) kunnen een waardevolle aanvulling zijn op onze analyse.

Ons onderzoek biedt ook nader inzicht in de relatie tussen mens en natuur. Die is van belang voor de effectiviteit van natuurbescherming en het streven naar behoud van biodiversiteit (Vitali, 2014). De effectiviteit van natuurbescherming valt of staat met draagvlak onder de bevolking, met name onder mensen die direct met beschermde dieren te maken hebben. Onze aanpak kan worden



gebruikt om aan de hand van beelden van de beschermde diersoort een indicatie van draagvlak onder diverse groepen af te leiden. Verder kunnen de geïdentificeerde beelden in het geval van incorrecte assumpties aanleiding geven tot gerichte informatieverstrekking of, in geval van problemen veroorzaakt door beschermde dieren, tot de implementatie van mitigerende maatregelen. De terugkeer van de Wolf in Nederland lijkt een interessante testcase.

Literatuur

Cassidy, A., 2012. Vermin, victims and disease: UK framings of badgers in and beyond the bovine TB controversy. *Sociologia Ruralis*, 52: 192–214.

Dirkmaat, J.J., 1988. De das in Nederland. Vereniging Das en Boom/ Uitgeverij Stubeg, Hoogezand.

Runhaar, H., M. Runhaar & H. Vink, 2015. Badger reports in Dutch newspapers 1900-2013: same animals, different framings? *Mammal Review* (online gepubliceerd).

Tatenhove, J. van & H. Goverde, 2007. Institutionaliseren van het Nederlandse milieubeleid. In: Driessen, P. & P. Leroy (eds.). *Milieubeleid, analyse en perspectief*. Coutinho, Bussum: 51-74.

Vaske, J.J., M.H. Jacobs & M.T.J. Sijtsma, 2011. Wildlife value orientations and demographics in the Netherlands. *European Journal of Wildlife Research* 57: 1179–1187.

Vitali, C., 2014. A frame-analytical perspective on conflict between people and an expanding wolf *Canis lupus* population in central Italy. *ORYX* (article in 2014 on line, still in press).

Wiertz, J. & J. Vink, 1983. Inventarisatie rapport over de das in Nederland 1960-1980; deel 2, basisgegevens. Intern Rapport Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN), Leersum.

Summary

Framings of Badgers in The Netherlands 1900-2013: from vermin to cuddly animal?

The badger population in The Netherlands has shown a strong decline until the 1980s, mainly due to persecution and, since the 1960s, increasing traffic intensity. Due to protection measures, such as badger tunnels under roads, the emergence of badger protection groups at the national and the regional level and a more comprehensive legal protection of Badgers and their setts, the population has increased substantially. Although as a consequence the number of confrontations between Badgers and humans has increased (traffic, damage to crops, etc.), Badgers seem far less controversial than in the past, as e.g. cases of illegal killing are hardly reported anymore. This suggests that framings of Badgers have changed over time. In this paper we identify and analyse badger framings between 1900 and 2013, based on reports in almost 1,200 newspaper articles.

Dr. H.A.C. Runhaar
Copernicus Instituut voor Duurzame Ontwikkeling, Universiteit Utrecht
Postbus 80.115, 3508 TC Utrecht
h.a.c.runhaar@uu.nl
en Forest and Nature Conservation Policy Group,
Wageningen University and Research Centre Wageningen

M. Runhaar MSc.
marjoleinrunhaar@hotmail.com

J. Vink
Staatsbosbeheer
Postbus 1300, 3970 BH Driebergen
h.vink@staatsbosbeheer.nl

Kans studenten/promovendipagina

Sinds enige jaren verschijnt in De Levende Natuur de rubriek 'Door studenten/promovendi'. Het gaat in deze rubriek er om met welk onderzoek studenten/promovendi bezig zijn of welke resultaten ze behaald hebben. De studenten of promovendi schrijven zelf over hun onderzoek, onder supervisie van hun begeleider.

Per keer staan er twee pagina's (ca 1400 woorden en 1-2 illustraties) voor één vakgroep van universiteit of hogeschool ter beschikking.

De eerstvolgende mogelijkheid is het januarinumnummer.

Belangstellenden kunnen zich wenden tot:

redactie De Levende Natuur: redactie@delevendenatuur.nl

Heimans en Thijsse-prijs 2015

Tot groot genoegen van bestuur en redactie van De Levende Natuur heeft het bestuur van de Heimans- en Thijsse Stichting dit jaar besloten haar tweejaarlijkse prijs toe te kennen aan Bart van Tooren. Als hoofdredacteur van *De Levende Natuur* heeft hij belangrijke inbreng (gehad, maar nog steeds) in de inhoudelijke koers van het tijdschrift en is het verworden van tijdschrift voor natuursport in de tijd van de oprichters Jac.P. Thijsse en E. Heimans tot tijdschrift voor natuurbehoud en natuurbeheer. Gezien zijn jarenlange en belangenloze inzet als hoofdredacteur is de prijs, bestaande uit een bronzen spreekw (naar ex libris Thijsse) en een oorkonde, hem (terecht) toegekomen.



Uit handen van Frank Berendse, voorzitter van de Heimans en Thijsse Stichting, ontvangt Bart van Tooren de bronzen spreekw (foto: Maarten Smies).

Apps t.b.v. bos- en natuurbeheer

Stichting Probos is in opdracht van InnovatieNetwerk op zoek naar apps voor smartphone en tablet die geschikt zijn voor toepassing binnen het Nederlandse professionele bos- en natuurbeheer. In aanvulling daarop zoekt zij ook naar diensten die van bestaande apps zijn afgeleid.

Indien u dergelijke apps gebruikt en kunt aanbevelen en/of u dergelijke diensten aanbiedt, wilt u dan contact opnemen met Joyce Penninkhof (joyce.penninkhof@probos.nl, 0317-466557). De door u aangedragen en de door Probos verzamelde apps en diensten in de praktijk zullen worden getest. De apps die deze praktijktest doorstaan zullen vervolgens worden gepresenteerd in een vrij toegankelijk overzicht.